New Geopolitics Research
Bi-Quarterly Journal
E. ISSN: 3060-7140

An Analysis of Separatism and Territorial Division of Countries in the Political Map of the World (Case Study: European Continent)

Hojat Mahkouei[1]✉, Azin Atriyan Afyani[2], Maryam Shabani[3]

1. Corresponding author, Associate Professor, Department of Geography, Tourism Research Center, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: hojat03@iau.ir
2. Master's Tourism Planning Geography, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran.
3. Department of Geography, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: 5 February 2026
Received in revised form: 4 May 2026
Accepted: 6 June 2026

Keywords:
Separatism,
World Political Map,
Realmism,
Separatism
Territory

ABSTRACT

Since 1648, when the Treaty of Westphalia was concluded in Germany and the sovereignty of the countries was transferred from the kings to the people and the land, until now we have witnessed extensive changes in the political map of the countries and the expansion of the territorial geometry in the world. From Germany, which consisted of 355 autonomous units and later became a single country after the Cold War, to the disintegration of the Ottoman Empire and the collapse of the Soviet Union, the contraction and expansion of the world political map can be seen. After the Second World War and the emergence of nationalism and religious fanaticism, many areas in the world and within countries have called for being separated from the main land and becoming independent. A recent example was the state of Catalonia in Spain, which was announced to the Spanish government through a referendum, but due to the lack of support from the Spanish government and other governments, especially European governments, this request of the people of Catalonia did not come to the fore. This article, applying a descriptive-analytical method, used library resources and internet sites to analyze the separatism of some regions within the countries and the changes made in the political map of the world. The results of the research show that the reasons for separatism within the countries include ethnicism, the political and economic isolation of the separatist region, the rise of the elites of the separatist region, and the involvement of regional and extra-regional powers in arousing the public opinion of the separatist region.

Cite this article: Mahkouei, H., Atriyan Afyani, A., & Shabani, M. (2026). An Analysis of Separatism and Territorial Division of Countries in the Political Map of the World (Case Study: European Continent). *New Geopolitics Research*, *3* (1), 151-171.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: https://doi.org/10.22034/nrpg.2026.2049946.1045

Introduction

People living in a land, despite their different characteristics, can peacefully govern a single country together and continue their lives under a single government. As Darwin states, "It is unacceptable to find a country where all its inhabitants are so well adapted to each other or to the environment in which they live that no better is possible and no improvement is possible". It should be noted that in Europe, as a continent where democracy has been able to show a face close to the true meaning of democracy, the idea of self-determination and the freedoms that are derived from democracy are among the reasons that have led to the formation of separatism on this continent. Along with the independence referendums in Scotland and Catalonia, the rise in electoral support for regionalist parties in Belgium and Italy, and the recent separatist tensions in Ukraine, the risk of regional instability for retaken seems to have taken a prominent place on the European political agenda.

Method

This article, applying a descriptive-analytical method, used library resources and Internet sites to analyze the reasons for the separatism of some regions within the countries of the European continent and the changes made in the political map of the world.

Results and Discussion

In his article on spatial heterogeneity in Europe, Vanchonbeek discusses 264 regional instability areas in 26 countries on the European continent. He also states that using historical data on regional election results allows us to place the heterogeneity of European regional preferences in a historical perspective. In this regards, we compile an index of regional differentiation in Europe that measures the expected regional differentiation experienced by its residents at any point in time. Specifically, it corresponds to the degree of population-weighted preference heterogeneity that exists in our sample. Calculating this composite index based on the full dataset shows that the heterogeneity of regional preferences increased significantly during the 19th century, indicating the increasing vulnerability of European countries to the destabilizing effects of regionalism during this period.

The call for separatism within the territorial territories that are recognized as the unified dictionary of a country in the international arena is due to the shortcomings that are evident in the field of country management. The idea of separatism has been formed since the time when states were created. It is still a hot topic in the international system today, as emerging democracies in Eastern and Central Europe strive to form new and sustainable political and economic units.

Conclusions

Throughout history, the territory of countries has been either increased or decreased in size and scope. Various factors have contributed to territorial fragmentation and separatism. For example, distance and proximity to the political-economic center (Capital) affect the level of development and progress of all regions within countries. Looking at Chart 1, out of a total of 337 cases of internal disputes, conflicts, and conflicts in 2013, 191 cases were primarily related to tensions and problems between the ruling majority group in power and other minority groups. Also, some of the 148 cases of disagreements, conflicts, and conflicts resulting from gaining power or ideological differences have their roots in hostile relations between the majority and minority groups. 48 cases of the conflicts were for separatist purposes and 90 cases of the violence were related to disputes over resources and inequality. It is worth noting that these disputes can be explained in the framework of the Haggett model. In the European continent,

as stated in the research findings, it is observed that 19 regions and sections within the countries of this continent seek to separate from the mainland and emerge as independent countries in the international system.

پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی
دوفصلنامه علمی
۳۰۶۰-۷۱۴۰: شاپا الکترونیکی

تحلیلی بر جدایی‌طلبی و تجزیه سرزمینی کشورها در نقشه سیاسی جهان (مطالعه موردی: قاره اروپا)

حجت مهکویی[1]✉، آذین عطریان‌افیانی[2]، مریم شعبانی[3]

۱. نویسنده مسئول، دانشیار گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: hojat03@iau.ir
۲. کارشناسی ارشد جغرافیا برنامه‌ریزی گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.
۳. گروه جغرافیا، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۶
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۱۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۶

کلیدواژه‌ها:
جدایی‌طلبی،
نقشه سیاسی جهان،
قلمروخواهی،
تجزیه‌طلبی،
سرزمین.

چکیده

از سال ۱۶۴۸ که معاهده وستفالی در آلمان منعقد شد و حاکمیت کشورها از پادشاهان به مردم و سرزمین منتقل گردید تا حال حاضر، شاهد تغییرات گسترده‌ای در نقشه سیاسی کشورها و قبض‌وبسط هندسه سرزمینی در جهان بوده‌ایم. از آلمان که از ۳۵۵ واحد خودمختار تشکیل شده بود و بعدها به یک کشور واحد بعد از جنگ سرد تبدیل گردید تا تجزیه امپراتوری عثمانی و فروپاشی شوروی، این قبض‌وبسط نقشه سیاسی جهان، مشاهده می‌شود. در بعد از جنگ جهانی دوم و ظهور ناسیونالسیم و مهین‌پرستی، نواحی متعددی در جهان و درون کشورها، داعیه جدایی‌طلبی و تجزیه شدن را از سرزمین اصلی و مستقل شدن داشته‌اند. نمونه اخیر آن ایالت کاتولونیا در اسپانیا بود که با یک رفراندم درخواست مردم این ایالت به حکومت اسپانیا اعلام شد ولی به دلیل عدم حمایت دولت اسپانیا و دولت‌های دیگر به ویژه در اروپا از این رفراندم، این درخواست مردم کاتولونیا به منصه ظهور نرسید. این مقاله با روش و ماهیت توصیفی- تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و سایت‌های اینترنتی، به دنبال تحلیل جدایی‌طلبی برخی نواحی درون کشورها و تغییرات ایجاد شده در نقشه سیاسی قاره اروپا است. نتایج تحقیق نشان می‌دهند که از جمله دلایل جدایی‌طلبی درون کشورهای قاره اروپا، قومیت‌گرایی، انزوای سیاسی و اقتصادی ناحیه جدایی‌طلب، خیزش نخبه‌گان ناحیه جدایی‌طلب، دخالت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در تهییج افکار عمومی ناحیه جدایی‌طلب و... است.

استناد: مهکویی، حجت؛ عطریان‌افیانی، آذین؛ و شعبانی، مریم (۱۴۰۵). تحلیلی بر جدایی‌طلبی و تجزیه سرزمینی کشورها در نقشه سیاسی جهان (مطالعه موردی: قاره اروپا)، *پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی*، ۳ (۱)، ۱۵۱-۱۷۱.

ناشر: دانشگاه لرستان

DOI: https://doi.org/10.22034/nrpg.2026.2049946.1045

مقدمه

روابط انسان‌ها به‌عنوان موجوداتی که اشرف مخلوقات به حساب می‌آیند در درون قلمرو یک سرزمین تابع شرایط و مشخصات زیادی است؛ از جمله، سطح توسعه‌یافتگی متوازن، برای تمامی مناطق یک کشور، میزان دوری و نزدیکی به هسته اصلی سیاسی- اداری کشور، شکل هندسی سرزمین و... . همان طور که جغرافیا نیز بر وجود تنوع روابط انسان با فضا تأکید می‌نماید و بر نقش سرزمین در شکل‌گیری و ساختار هویت‌های فردی و جمعی اصرار می‌ورزد و نظام‌های فکری را که جوامع را منسجم می‌کند و به زندگی انسان معنا می‌بخشد کشف می‌کند (کلاوال، ۱۳۹۴: ۲۳۵). «به‌سختی می‌توان گفت که جغرافیا خود را از دغدغه‌هایی معطوف به حکمرانی که اکنون بیش از دو دهه از تثبیت آن در مباحث جغرافیایی می‌گذرد رها می‌کند. به‌هرحال آنچه روشن است آن است که نظام‌های سیاسی دیگر بر جامعه مدنی مسلط نیست و تنظیم زندگی اجتماعی بیشتر از رهگذر مذاکره و دادن امتیازهای متقابل با بده‌بستان حل‌وفصل می‌شود تا از طریق صدور فرامین از طرف قدرت حاکم. قرن‌هاست که بحران‌های بین‌المللی خود را در نوعی پوشش به صورت سرزمین نشان داده‌اند. هنگامی که از طریق صلح‌آمیز راه‌حلی برای آنها نبوده است راه‌حل را در جنگ می‌دیدند. در جهان کنونی قدرت‌های دفاعی یا تهاجمی که دولت‌های قدرتمند در اختیار دارند مقابله نظامی به گونه‌ای پیچیده و گاه غیرعقلانی جلوه می‌کند، این مقابله‌ها اکنون در اشکال دیگری به وقوع می‌پیوندند، شاید اعتراض‌هایی که در قالب‌های انحرافی خودنمایی می‌کنند» (کلاوال، ۱۳۹۴: ۲۲۷-۲۲۶).

مردم ساکن در یک سرزمین با توجه به خصایص و ویژگی‌های متفاوتی که دارند، می‌توانند به طور مسالمت‌آمیز با هم یک کشور واحد را اداره کنند و تحت حاکمیت واحدی به زندگانی خودشان ادامه دهند. چنان که داروین نیز بیان می‌کند: «پذیرفتنی نیست سرزمینی یافت شود که تمام ساکنان آن نسبت به هم یا نسبت به محیطی که در آن می‌زیند چنان سازش و تطابق یافته باشند که بهتر از آن مقدور نبوده و بهبود یافتن را در آن راهی نباشد» (داروین، ۱۳۸۹: ۱۱۸). آنچه که بعد از معاهده صلح وستفالی (۱۶۴۸)، در جهان مشاهده می‌کنیم، متفاوت از نظر داروین است؛ در واقع اقوام گوناگونی که درون کشورها، ساکن هستند بعضاً و یا بهتر است بگوییم در اکثر کشورهای دنیا، تفاوت‌هایی در زیست سیاست برای این اقوام دیده می‌شود. همان گونه که تعداد حکومت‌های ملی، شاید به تعداد انگشتان یک دست در میان ۲۰۵ کشور دنیا، باشد. تفاوت‌های موجود باعث شکل‌گیری افکار مهین‌پرستی و ناسیونالسیم محلی شده است که این خود باعث داعیه جدایی‌طلبی شده است. شکل‌گیری کشورهایی همچون کوزوو، بوسنی، کرواسی، چک، اسلواکی، اقمار شوروی اسبق، سودان جنوبی، و یا حکومت‌های محلی مانند کردستان عراق، کاتولونیا در اسپانیا، اوستیای جنوبی و ... همه نشان از تأثیرگذاری مؤلفه‌های جغرافیایی در کشورهایی دارد که نتوانسته‌اند اتحاد و انسجام، عدالت محیطی و سرزمینی را تحت لوای یک کشور به سرانجام برسانند. لاجرم هندسه سرزمینی این‌گونه کشورها دچار قبض‌وبسط و تغییرات در نقشه سیاسی آن کشور و به طور کلی نقشه سیاسی جهان شده است.

لازم به ذکر است که در اروپا به عنوان قاره‌ای که در آن دموکراسی توانسته است چهره نزدیک به معنی واقعی دموکراسی را نشان دهد، اما از دلایلی که باعث شده جدایی‌طلبی در آن شکل بگیرد همین ایده حق سرنوشت و اینکه آزادی‌خواهی‌هایی هست که برگرفته از دموکراسی است. همان‌طور که با رفراندوم استقلال در اسکاتلند و کاتالونیا، افزایش حمایت انتخاباتی از احزاب منطقه‌گرا در بلژیک و ایتالیا و تنش‌های جدایی‌طلب اخیر در اوکراین، به نظر می‌رسد که خطر بی‌ثباتی منطقه‌ای برای بازپس‌گیری، جایگاه برجسته‌ای در دستور کار سیاسی اروپا به خود گرفته است. یکی از مشخصات جدید این است که جنبش‌های استقلال منطقه‌ای به طور فزاینده‌ای از عرصه انتخابات برای طرح ادعاهای خود برای خودمختاری بیشتر منطقه‌ای -یا حتی جدایی- از دولت مرکزی استفاده می‌کنند (Vanschoonbeek, 2020: 606). در قسمت یافته‌های مقاله، دلایل بیشتر بررسی شده‌اند. این مقاله با روش و ماهیت توصیفی- تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و سایت‌های اینترنتی، به دنبال تحلیل دلایل جدایی‌طلبی برخی نواحی درون کشورهای قاره اروپا و تغییرات ایجاد شده در نقشه سیاسی جهان است.

مبانی نظری

مفاهیم جدایی‌طلبی، تجزیه‌طلبی و خودمختاری

جدایی‌طلبی، تجزیه‌طلبی و خودمختاری، مفاهیمی هستند که در معنای کلی برداشت یکسانی از آنها می‌شوند؛ ولی باید در تفاوت ماهوی آنها گفت که «جدایی‌طلبی مفهومی است که کشورها از کاربرد آن در ادبیات دیپلماتیک خود از آن ابا دارند و به همین دلیل، این عبارت در ادبیات حقوق بین‌الملل نیز با بی‌توجهی یا کم‌توجهی مواجه شده است. شاهد مدعا، کنوانسیون حقوق جانشینی کشورها در خصوص معاهدات مورخ ۱۹۷۸ است که از [واژه] تجزیه[۱]به جای جدایی[۲]استفاده کرده است. هرچند وجود بسیاری از کشورهای عضو جامعه بین‌المللی مدیون جدایی از کشورهای دیگر است، اما طبیعی است که اکنون کشورها تمایلی به طرح موضوعات جدایی‌طلبی در روابط بین‌المللی خود نداشته باشند. مفهوم جدایی در ادبیات روابط بین‌الملل مصادیق مختلفی را در بر می‌گیرد که هر یک از آنها از منظر حقوق بین‌الملل واجد آثار حقوقی متفاوتی است. این مفهوم گاه بر موارد فروپاشی، انضمام، ادغام و یا واگذاری نیز اطلاق می‌شود. در حالی که جدایی در مفهوم مضیق، عبارت است از ظهور یک کشور جدید از طریق جدا شدن بخشی از سرزمین و مردم یک کشور بدون رضایت کشور قبلی. افزایش [تعداد کشورهای عضو سازمان ملل متحد تا به امروز]، به طورکلی به دلیل جدایی بوده است. این اتفاق یعنی ظهور کشورهای جدید ناشی از جدایی، ضرورت بررسی روند تاریخی اصل حق تعیین سرنوشت را تعیین می‌کند. دو واقعه تاریخی، بستر ظهور این اصل را فراهم نمود: یکی قیام مردم آمریکا در سال ۱۷۷۶ و دیگری انقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۷۸۹، که هر دو واقعه زمینه‌ساز ظهور اصل ملیت‌ها در قرن هجدهم بود. طبق این اصل مرزهای یک کشور باید منطبق با یک ملت باشد. اگر در یک کشور چندین ملت تجمع کرده باشند، این انطباق عملی نخواهد گردید. به عکس، اگر یک ملت به چندین قسمت تقسیم و جذب کشورهای مختلف شده باشد، آن ملت حق دارد در یک کشور به وحدت رسد» (ضیایی، ۱۳۹۲: ۲۴-۱۷).

در رابطه با معنی خودمختاری باید گفت که «خودمختاری در لغت به معنای استقلال و آزادی است و در عالم سیاست به استقلال محدود یک واحد سیاسی اطلاق می‌گردد. خودمختاری مرحلهٔ پیش از استقلال است؛ وضعیتی که در آن افراد یک قوم و ملت قادر به ادارهٔ امور خویش هستند. در تقسیمات داخلی کشورها، بعضی استان‌ها و یا ایالت‌ها به دلایل گوناگون مانند شرایط ویژهٔ قومی، نژادی، مذهبی و... دارای استقلالی متفاوت از سایر استان‌ها و ایالت‌ها می‌شوند که غالباً فقط در امور مربوط به سیاست خارجی و دفاعی، تابع حکومت مرکزی‌اند. خودمختاری دکترینی است که ریشه آن به فلسفه کانت و ایدهٔ حاکمیت مردمی در قرن هجدهم میلادی بر می‌گردد و با جهش ناسیونالیسم در قرن نوزدهم میلادی اروپا توسعه می‌یابد. در فاصلهٔ بین دو جنگ جهانی و مخصوصاً بعد از جنگ جهانی دوم، خودمختاری نقش محوری را در تعیین نقشه جهان در اروپای شرقی، آسیا و آفریقا ایفاء کرد و در جای خود به بقای بعضی از سرزمین‌های مستعمره و امپراتوری‌ها پایان داد. چهارده نکتهٔ ویلسون که بر حق خودمختاری صحه می‌گذارد یکی از بانفوذترین اسناد غربی در تأیید حق خودمختاری است. ارزیابی‌های بعد از جنگ سرد منجر به پیدایش یک عنصر جدید در این بحث‌ها شد و آن نظریهٔ افکار عمومی بود. کانر (۱۹۶۷) معتقد است که ویلسون هرگز فکر نمی‌کرد این اصطلاح، جهانی شود و قصد او به‌کارگیری آن در سرزمین‌هایی بود که تحت سلطهٔ قدرت‌ها بودند. اما استفاده از این عبارت بعد از جنگ جهانی دوم به سایر مناطق و ملت‌ها، گسترش پیدا کرد. به هر ترتیب، تقاضا برای خودمختاری یکی از انگیزه‌ها و عوامل اصلی برای هر بسیج قومی است. بسیج قومی مخصوصاً در کشورهای درحال‌توسعه به عنوان تلاش برای جدایی یا تجزیه‌طلبی تعبیر می‌شود. تجزیه‌طلبی و جداسازی نزد هوروویتس[۳](۱۹۸۱) داری معانی یکسانی است. هوروویتس برای هر عمل و درخواست که منجر به جدایی یک سرزمین یا رسیدن به خودمختاری شود اصطلاح تجزیه‌طلبی را به کار می‌برد. برخی از دیگر صاحب‌نظران، مانند اولری[۴](۲۰۰۷)، با رد همسان‌پنداری جدایی‌سازی با تجزیه‌طلبی، بر این باورند که تجزیه‌طلبی و جداسازی دارای معانی یکسانی نیستند. از نظر اولری، جداسازی عبارت است از انفصال جدید در سرزمین مادری یک کشور و تقسیم آن کشور، به دو

۱ Separation
۲ Secession
۳ Horowitz
۴ O'Leary

سیستم سیاسی جداگانه یا بیشتر که تحت نظر دو دولت مقتدر مستقل، اداره شوند. اما تجزیه‌طلبی چیزی شبیه جدا شدن یا رها شدن و بازگشت بخشی از یک سرزمین به قلمرو و سرزمین قبلی است. این گونه رها شدن، هدف تجزیه‌طلبی است» (خسروی، ۱۳۹۵: ۱۴۹–۱۵۰).

از دیدگاه داریوش آشوری: «جدایی‌خواهی یا تجزیه‌طلبی، درخواست گروه قومی ساکن سرزمین معینی برای جدایی از قلمرو و حوزه حاکمیت سیاسی دولتی که آن قوم و سرزمین جزئی از آن به شمار می‌رود. هدف جدایی‌خواهان اغلب تشکیل دولتی تازه در سرزمینی معین برای قومی خاص است. انگیزه جدایی‌خواهان ممکن است خواست جدایی از کشوری و پیوستن به کشوری دیگر باشد. جدایی‌خواهی در قوانین اساسی کشورها اغلب از جمله بزه‌های بزرگ سیاسی و چه‌بسا خیانت شمرده شده و به‌عنوان جنایت علیه تمامیت ارضی و حاکمیت ملی کیفر داده می‌شود» (آشوری،۱۳۸۴: ۱۰۹–۱۰۸)؛ بنابراین جدایی به‌عنوان یکی از شکل‌های تشکیل کشور در کنار سایر اشکال تشکیل کشور مطرح می‌شود. پیش از هر چیز باید به تفاوت تشکیل کشور، تغییر کشور و تغییر حکومت توجه کرد. تشکیل کشور متضمن دو امر است: ایجاد مرزهای سرزمینی جدید یا تغییر در مرزهای سرزمینی پیشین و ظهور شخصیت حقوقی جدید. منظور از تغییر کشور، صرفاً تغییر در مرزهای سرزمینی آن است که نیازی به شناسایی مجدد کشورها ندارد و اشکال آن عبارتند از: ۱. انضمام[۱] که طبق آن بخشی از سرزمین یک کشور به سرزمین کشور دیگر اضافه می‌شود، مانند انضمام آلاسکا به [قلمرو] آمریکا؛ ۲. ادغام[۲] که بر اساس آن دو کشور به یکدیگر ملحق می‌شوند؛ اما حاکمیت یکی از آن دو حفظ می‌شود، مانند [تاتارستان با حاکمیت روسیه و یا] ادغام سوریه با مصر با حاکمیت جمهوری متحد عربی (مصر) [۱۹۵۸ تا ۱۹۶۱]؛ ۳. افزایش[۳] که به علت نوسانات جغرافیایی مانند تغییر مسیر رودخانه به وجود می‌آید؛ ۴. تصرف سرزمین بلاصاحب یا اشغال[۴] که با تسلط کشوری بر سرزمینی که از قبل در آن حاکمیتی موجود نیست محقق می‌شود؛ ۵. تصرف بلامعارض[۵] که با توافق ضمنی یا صریح حاکمیت قبلی بر یک سرزمین صورت می‌گیرد؛ ۶. تسخیر و استیلا[۶] که به افزایش سرزمین با کمک توسل به زور مسلحانه گفته می‌شود و افزایش از طریق تصمیم حقوقی مرجع بین‌المللی قضایی یا داوری انجام می‌شود.

تغییر حکومت نیز ناشی از انقلاب یا کودتا یا اصلاح قانون اساسی است که جز در صورت وجود توافقی دیگر، موضوعی است که مربوط به امور داخلی کشورها می‌شود. اشکال تشکیل کشور در کنوانسیون جانشینی کشورها بر معاهدات مصوب ۱۹۷۸ بیان شده است. اشکال تشکیل کشوری نوین عبارتند از: الف) فروپاشی[۷] که طبق آن یک کشور به دو یا چند کشور جدید تقسیم می‌شود و اثری از حاکمیت پیشین باقی نمی‌ماند مانند فروپاشی شوروی و یوگسلاوی؛ ب) اتحاد[۸] که طبق آن دو کشور با هم متحد می‌شوند و حاکمیتی جدید را به نمایش می‌گذارند مانند وحدت آلمان دموکراتیک با آلمان سوسیالیست و در نهایت ج) تجزیه[۹] که خود بر دو نوع است: ۱. واگذاری:[۱۰] که طبق آن بخشی از سرزمین با رضایت یا شناسایی دولت مرکزی، مستقل اعلام می‌شود مانند موارد بنگلادش [(۱۹۷۱)] و اریتره[(۱۹۹۳)]» (ضیایی، ۱۳۹۲: ۲۴–۱۷). واگذاری کشور اریتره و بعداً استقلال اریتره، باعث شد که کشور اتیوپی به یک کشور محصور در خشکی تبدیل شود، که قابل توجه است. اریتره در سال ۱۸۸۹ به تصرف ایتالیا در آمد. ایتالیا، سپس در سال ۱۹۳۶ حبشه [(یا اتیوپی کنونی)] را نیز تصرف کرد و هایله سلاسی، امپراتور این کشور به ژنو فرار نمود. در سال ۱۹۴۱ نیروهای بریتانیا، ایتالیایی‌ها را شکست دادند و آنها را از اریتره و حبشه بیرون کردند. در سال ۱۹۵۰ سازمان ملل با صدور قطعنامه‌ای ضمن پذیرش خودمختاری اریتره، آن را به اتیوپی واگذار کرد. در سال ۱۹۶۱ مجلس اریتره که اکثریت اعضای آن را طرفدارن اتیوپی تشکیل می‌دادند، به ادغام اریتره در اتیوپی رأی دادند. در نوامبر ۱۹۶۲ اریتره به عنوان چهاردهمین ایالت اتیوپی اعلام شد. در سال ۱۹۶۱ جبهه آزادی بخش اریتره به رهبری حامد ادریس اُواته تأسیس گردید. این جبهه در همین سال عملیات نظامی خود

۱. Annexation
۲. Merger
۳. Accretion
۴. Occupation
۵. Acquisitive Prescription
۶. Conquest
۷. Dissolution or Break-up
۸. Unifying
۹. Break-away
۱۰. Devolution

را در ناحیه آگوردات واقع در غرب اریتره آغاز کرد. پس از سال‌ها مناقشه و درگیری این جبهه با دولت اتیوپی و عدم نتیجه میانجیگری آمریکا، سرانجام در مه سال ۱۹۹۱ با تسلیم شدن ارتش دوم اتیوپی، شهر اُسمَره، مرکز اریتره تصرف شد و سپس شهر بندری عصب تصرف گردید و تمام خاک اریتره به کنترل مبارزان اریتره‌ای در آمد. سرانجام از ۲۳ الی ۲۵ آوریل ۱۹۹۳ یک همه‌پرسی در اریتره به عمل آمد و طی آن ۹۹/۸ درصد مردم اریتره به استقلال از اتیوپی رأی دادند و به دنبال آن دولت اتیوپی، استقلال اریتره را به رسمیت شناخت (جعفری‌ولدانی،۱۳۸۴: ۵۴-۵۲).

نوع دوم تجزیه، جدایی است: «که طبق آن بخشی از سرزمین بدون رضایت دولت مرکزی مستقل اعلام می‌شود مانند موارد کوزوو، اوستیای‌جنوبی و آبخازیا»(ضیایی،۱۳۹۲: ۲۴). در رابطه با جدایی‌طلبی آبخازیا و اوستیای‌جنوبی که از استانهای گرجستان می‌باشند باید گفت طی این سالها مناقشاتی میان روسیه و گرجستان شکل گرفته است. در واقع اختلاف‌های روسیه و گرجستان بسیار ریشه‌دارتر از آن است که به نظر می‌رسد. مرزهای شکننده روسیه با گرجستان که مرزهای جنوبی جمهوری‌های خودمختار قفقاز شمالی است و خود مناطقی بحرانی است، برای روسیه و امنیت ملی آن اهمیت استراتژیک دارد. گرجستان در سایه شرایط نامناسب اقتصادی، توانایی تأمین هزینه‌های پاسداری از مرزهای ۹۸۰ کیلومتری کوهستانی قفقاز بزرگ را ندارد. این مسأله به همراه وضعیت و اوضاع سیاسی داخلی نامساعد گرجستان باعث شده تا درگیری‌های نظامی و جنگ برای استقلال در اوستیای‌جنوبی و آبخازیا و حتی آجاریا به شکلی مسأله‌ساز شود. هر چند مسأله آجاریا با کمک روسیه به طور مسالمت‌آمیز حل شده ولی دو استان دیگر همچنان برای جدایی‌طلبی تلاش می‌کنند. اوج این مناقشات در سال ۲۰۰۸ و حمله دولت گرجستان به تسخینوالی بود. در ۵ شهریور ۲۰۰۸/۱۳۸۷ براساس امضای نخست‌وزیر روسیه دیمتری مدودف، حکم به رسمیت شناختن اوستیای‌جنوبی و آبخازیا را امضاء کرد. بعد از آن، نیکاراگوئه نخستین کشوری بود که استقلال اوستیای‌جنوبی و آبخازیا را به رسمیت شناخت. به علاوه حماس نیز در شمار نخستین تشکیلات سیاسی بود که از اقدام روسیه پشتیبانی کرد (امیراحمدیان، ۱۳۸۷: ۹۶-۸۶). تا سال ۲۰۰۸ چهار کشور روسیه، نیکاراگوئه، ونزوئلا و جمهوری نائورو استقلال این دو منطقه جدایی‌طلب را به عنوان یک کشور مستقل به رسمیت شناختند (کوزه‌گرکالجی،۱۳۹۶: ۷۷).

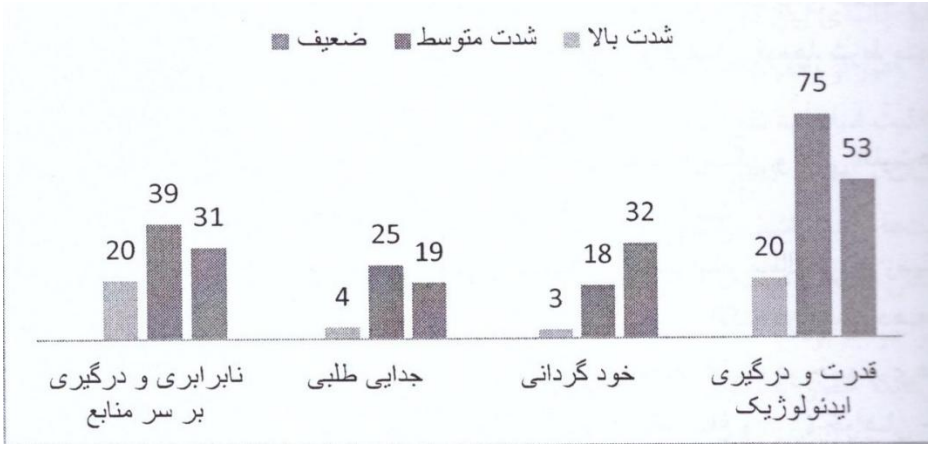
آنچه که باعث شکل‌گیری جدایی‌طلبی، خودمختاری و تجزیه‌طلبی می‌شود، وجود گروه‌های اقلیت در مکان‌های جغرافیایی است. اقلیت‌ها معمولاً در تغییرات مرزی و سرزمینی نقش داشته و دارند. در دوران پس از جنگ جهانی اول «دولت‌ها برای کاستن از آثار منفی تغییرات وسیع مرزی و سرزمینی در قاره اروپا و برخی نواحی دیگر جهان، نظامی را برای حمایت از اقلیت‌ها پدید آوردند که شالوده‌ی اصلی حمایت از اقلیت‌ها را در حقوق بین‌الملل کنونی شکل می‌دهد. از نظر حقوقی اولین بار در قرون ۱۷ و ۱۸ برخی معاهدات که حاوی موادی در حمایت از اقلیت‌های مذهبی بودند بین چند کشور اروپایی منعقد شد که از جمله می‌توان به معاهده وین در خصوص حمایت از آزادی مذهبی اقلیت پروتستان ساکن ترانسیلوانیا میان حاکم این کشور و پادشاه مجارستان در سال ۱۶۰۶ اشاره کرد. معاهده صلح وستفالی[1][(۱۶۴۸)] نیز که بین فرانسه و امپراتوری مقدس روم و متحدان آنها انعقاد شد، حاوی موادی بود که به پیروان مذاهب کاتولیک و پروتستان در سرزمین‌های یکدیگر، آزادی مذهبی اعطا د. از قرن نوزدهم به بعد اقلیت‌های غیرمذهبی نیز تحت پوشش و حمایت معاهدات بین‌المللی قرار گرفتند. سند نهایی کنگره وین که در تاریخ ۹ ژوئن ۱۸۱۵ میلادی به امضای روسای کشورهای اتریش، فرانسه، بریتانیای‌کبیر، پرتغال، پروس، روسیه [تزاری] و سوئد رسید، اولین معاهده‌ی مهم بین‌المللی است که نه تنها از اقلیت‌های مذهبی بلکه از اقلیت‌های قومی دیگر نیز حمایت به عمل آورد. در اواخر قرن نوزدهم، تحول مهمی روی داد و بر اساس مصوبات کنگره‌ی برلین (مورخ ۱۳ ژوئیه ۱۸۷۸)، شناسایی دول جدید منطقه‌ی بالکان از جمله رومانی و بلغارستان به رعایت اصل برابری تمامی اقلیت‌های مذهبی، قومی و نژادی در بهره‌مندی از حقوق سیاسی، مدنی و اقتصادی منوط گردید» (عزیزی،۱۳۹۴: ۲۰).

با مشاهده نمودار شماره ۱ از مجموع ۳۳۷ مورد اختلاف، تعارض و درگیری داخلی در سال ۲۰۱۳ میلادی، ۱۹۱ مورد اساساً به تنش‌ها و مشکلات میان گروه اکثریت حاکم در قدرت و سایر گروه‌های اقلیت مربوط می‌شود. همچنین بخشی از ۱۴۸ مورد اختلاف و تعارضات و درگیری‌های ناشی از کسب قدرت و یا اختلافات ایدئولوژیک، ریشه در روابط متخاصم گروه اکثریت با اقلیت دارد.

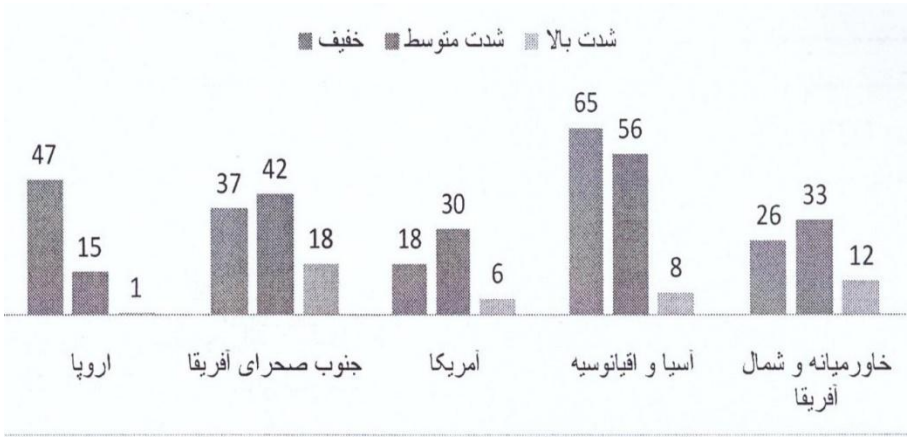
1. Westphalic Peace Treaty

۴۸ تا از درگیری‌ها به منظور جدایی‌طلبی بوده و ۹۰ تا از خشونت‌ها مربوط به مشاجره برای منابع و نابرابری بوده است. شایان توجه است که این مشاجرات را می‌توان در قالب مدل هاگت تبیین کرد. از آنجا که براساس نمودار شماره شش ۲۰۰ تا از مشاجرات و خشونت‌ها در کشورهای قاره آسیا و اقیانوسیه و محدوده خاورمیانه بوده است، این خشونت‌ها با وضعیت و موقعیت جغرافیایی این کشورها، رابطه مستقیم دارد. به علاوه، توجه به این واقعیت، ضروری است که تعارضات و تنش‌هایی که مؤسسه هایدلبرگ وابسته به دانشکده علوم سیاسی دانشگاه هایدلبرگ آلمان، به ترتیب میزان شدت تنش و درگیری به ۵ نوع: اختلاف، بحران غیرخشونت‌بار، بحران خشونت بار، جنگ محدود و جنگ تمام‌عیار تقسیم نموده است، به قاره و منطقه‌ای خاص محدود نمی‌گردد؛ بلکه در هر کدام از مناطق جغرافیایی جهان با تنش‌های گفته شده روبه‌رو هستند که مناطق آسیا و اقیانوسیه با ۱۲۹ مورد، جنوب صحرای آفریقا با ۹۷ مورد، خاورمیانه و شمال آفریقا با ۷۱ مورد، اروپا با ۶۳ مورد و قاره آمریکا با ۵۴ مورد به ترتیب در رتبه‌های اول تا پنجم قرار دارند(عزیزی،۱۳۹۴: ۲۴-۲۳) (نمودار شماره ۲).

مناقشه قومی بین اعراب و یهود در غرب آسیا، یکی از پر جدال‌ترینکر مناقشات برای تصاحب سرزمین است. این مناقشات «به مدت چهل سال گذشته بر ژئوپولیتیک خاورمیانه سلطه داشته است که در مورد سرزمین و موضوعات مهم دیگری بوده است. تا زمانی که اختلافات سرزمینی میان اسرائیل و همسایگان نزدیک آن به‌ویژه فلسطینی‌ها حل نگردد، صلح اعراب و اسرائیل همچنان فریب‌دهنده و دور از دسترس خواهد بود. باید گفت که صلح میان اسرائیل، مصر و اردن ایجاد نخواهد شد مگر آنکه بیشترین مسائل سرزمینی، مورد مذاکره قرار گیرد و حتی امروز اگر رژیم‌های کنونی و دولت‌های فعلی تغییر یابند، این صلح ممکن است ناپایدار باشد. مناطق مورد تصرف اسرائیل، ساحل غربی از اردن، نوار غزه از مصر و بلندی‌های جولان از لبنان و سوریه» (فهیمی و حیدری فر،۱۳۹۷: ۷۷) هستند.

نمودار ۱: نوع و فراوانی خشونت‌های داخلی درون کشورها [در سال ۲۰۱۳]
(عزیزی،۱۳۹٤: ۲۵)

نمودار شماره ۲: نوع و فراوانی خشونت براساس قاره‌ها [در سال ۲۰۱۳]
(عزیزی، ۱۳۹٤: ۲٤)

فهم نقشه سیاسی جهان

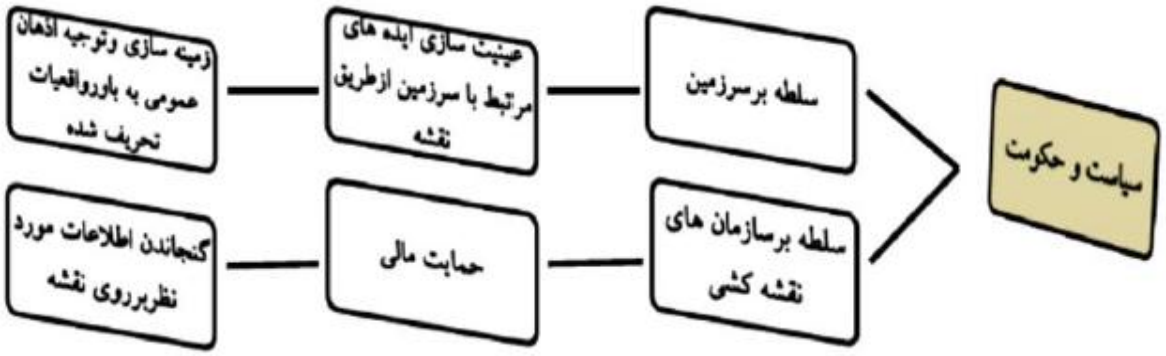
با پیشرفت تکنولوژی در علم نقشه‌خوانی و نقشه‌کشی، ترسیم نقشه‌های علمی از جهان، مناطق مختلف، کشورها و کوچکترین مقیاس‌های سرزمینی در درون کشورها، امکان‌پذیر شده است. انواع مختلفی از نقشه‌ها با کاربردهای گوناگون، طراحی و ترسیم می‌شوند. یکی از انواع نقشه‌ها، نقشه سیاسی است. یک نقشه سیاسی متفاوت از انواع دیگر نقشه‌ها است؛ زیرا بر مرزهای دولت یا اداری به جای ویژگی‌های جغرافیایی یا فیزیکی، بیشتر متمرکز است. به جای نشان دادن آنچه به عنوان مناظر در سرزمین وجود دارند، آن را خطوط تصوری نشان می‌دهد که برای جدا کردن کشورها، ایالات، قلمروها و شهرستان‌ها بکار رفته است. این نقشه‌ها عموماً شامل بدنه‌های آب‌های وسیع‌تر مانند اقیانوس‌ها، رودخانه‌ها و دریاچه‌ها به عنوان نشانه‌ها هستند. در واقع، در بسیاری از نقاط، یک خط ساحلی یا رودخانه به عنوان یک مرز سیاسی بکار رفته است. در مقابل بسیاری از انواع مختلف نقشه‌های فیزیکی تأکید بر ویژگی‌های توپوگرافی، آب‌وهوا، زمین‌شناسی و یا دیگر مناطق دارد. در این نقشه‌ها، مرزهای سیاسی یا حتی وجود شهرها و شهرک‌ها تنها به عنوان نقاط مرجع مورد استفاده قرار می‌گیرند. در نقشه‌های سیاسی برخی از خطاها وجود دارند. از آنجا که هدف از این نقشه‌ها نشان دادن قلمرو مالکیت یا کنترل توسط نهادهای دولتی است، توجه کمتری به دقت در نمایش فیزیکی داده می‌شود. طرح‌ریزی یک نقشه مشخص، می‌تواند به دلیل ایجاد کشورهای بزرگ‌تر یا تهدیدآمیزتر از آنچه که در واقع هستند، تأثیر پذیرد (https://journeys. Maps.com/what-is-a-political-map).

در ترسیم نقشه کشورها، به هندسه سرزمین (وسعت و نوع مرزها) توجه ویژه می‌شود. شکل سرزمین کشورها در تولید قدرت ملی برای حکومت‌ها نقش مهمی دارد و نقشه در تولید قدرت، تأثیرگذار است. با توجه به این مسئله، شاید صریح‌ترین مطلب درباره اهمیت سیاسی نقشه را، لاکوست (۱۹۷۳) بیان کرده باشد: «مهم است که ما درباره این حقیقت، آگاهی یافته (یا دوباره آگاهی یابیم) که نقشه – و شاید مرجع اصلی جغرافیا– اساساً ابزاری برای قدرت بوده و هست. نقشه امری انتزاعی از واقعیتی غیرانتزاعی است که طرح‌ریزی یا انگیزه‌ی آن، ناشی از علایق واقع‌بینانه (سیاسی یا نظامی) است؛ نقشه، نحوه‌ای از نشان دادن فضا است که اعمال سلطه و نظارت بر آن را تسهیل می‌کند. پس ترسیم نقشه به معنای تعریف رسمی فضا در طول خطوطی است که در چارچوب تجربه معرفت‌شناختی خاصی جای می‌گیرند. نقشه، در عمل، یک قطعه کم شناخته شده را از واقعیت غیرانتزاعی، به یک امر انتزاعی که در خدمت علایق عملی مشاین حکومت است، انتقال می‌دهد. نقشه‌کشی یک عملیات خسته کننده و پر هزینه است که برای حکومت و [توسط] حکومت انجام می‌شود»(مویر، ۱۳۷۹: ۳۸۰–۳۷۹).

نقشه‌های کنونی که توسط سیستم مرکاتور طراحی شده‌اند به گونه‌ای هستند که روسیه و آمریکا را بزرگ‌تر از آفریقا نشان می‌دهند درحالی‌که چنین نیست. نکته دیگر اینکه آفریقا ۱۴ بار بزرگ‌تر از گرینلند است درحالی‌که روی نقشه هم‌اندازه نشان داده شده‌اند. برزیل ۵ برابر بزرگ‌تر از آلاسکا است درحالی‌که روی نقشه آلاسکا بزرگ‌تر نشان داده شده است. در این نقشه‌ها، کشورهای اسکاندیناوی بزرگ‌تر از هند نمایش داده شده‌اند درحالی‌که هند ۳ برابر بزرگ‌تر از کشورهای اسکاندیناوی است. از سوی دیگر نقشه فعلی جهان طوری است که اروپا را بزرگ‌تر از آمریکای شمالی به تصویر کشیده است اما کاملاً برعکس است. روسیه نیز بزرگ‌تر از آفریقا نیست و در واقعیت آفریقا بزرگ‌تر از روسیه است. در جدیدترین نقشه‌ای که توسط نیل کای[1](۲۰۱۸) محقق داده‌های آب‌وهوایی در اداره هواشناسی انگلیس طراحی و ارایه شده است نشان می‌دهد کشورها نزدیک نیمکره شمالی کوچک‌تر از تصور کنونی مردم هستند. البته نقشه وی نیز بی‌عیب نیست و انتقاداتی بر وی وارد شده است. محقق انگلیسی پس از انتشار این نقشه با کامنت‌های متفاوتی از سوی کاربران رددیت مواجه شد که نشان می‌دهد برخی کشورهای جهان در این نقشه وجود نداشته و یا مناطقی از روسیه و اروپا را به طور کامل به صورت منطقه‌ای پر از آب نشان می‌دهد. محو شدن بنگلادش با ۱۵۰ میلیون نفر جمعیت نیز جالب است. به گزارش خبرآنلاین، وی این کار را با قراردادن دیتای واقعی روی اندازه هر کشور و وارد کردن آن در Ggplot (داده‌ها را برای برنامه‌نویسی آماری تبدیل می‌کند) انجام داده است. (۱۳۹۷/۷/۲۸، https://www.khabaronline.ir/(X(1)S (s4ix1w2ogtgxq2t25 vcc2nfo)) /detail /813757/ science/fundamental -knowledge).

[1] Neil kaye

قابل ذکر است که در فهم نقشه سیاسی، سیاست نقشه نیز مهم است؛ سیاست نقشه یعنی «همان سیاست‌های جغرافیایی؛ یعنی انتخاب و اتخاذ سیاستی که یک استراتژی را تدوین کند. استراتژی که موافق با جایگاه جغرافیایی باشد. یعنی جایگاه جغرافیایی که اجازه تدوین این استراتژی را بدهد. در واقع سیاست، قدرت را تولید می‌کند» (عزتی، ۱۳۸۹). «قدرت از طریق انتشار دانش تا جایی اعمال می‌شود که اجرایی از دانش و سیاستی از دانش وجود دارد که سلطه‌ی طراحی شده از طریق مفاهیمی همچون میدان، منطقه و سرزمین را شکل می‌دهد. دانش جغرافیا جزئی از قدرت است؛ چرا که گفتمانی در مورد جهانی را نشان می‌دهد که ممکن است برای اهداف سیاسی دستکاری شود. [از اینرو] کارتوگرافی بسیار مهم است زیرا در پیوند قدرت–دانش، عمل می‌کند. نقشه یکی از پدیده‌هایی است که از این طریق بررسی می‌شود؛ زیرا نقشه با اینکه ابزاری علمی است، پیوندی اساسی با قدرت دارد. به بیان دیگر، نقشه هم تولیدکننده قدرت و هم مولد قدرت است. نقشه به طور یکنواخت سرزمین یک کشور را پوشش می‌دهد و به شکل سلسله‌مراتبی این سرزمین را سازماندهی می‌کند. در هرحال، حکومت‌ها برای بازنمایی اهداف، نیات و تصورات جغرافیایی خود به هر نحو سعی می‌کنند با نقشه بازی کنند و ایده‌های جغرافیایی خود را منتقل کنند. شاید نقشه‌های تبلیغاتی[1] از مهمترین پدیده‌های سیاسی برای فهم ترکیب ذهنیت و تصورات با عینیات باشند که هویت ویژه‌ای را برای برخی نواحی جغرافیایی نشان می‌دهند. در طی دهه ۱۹۳۰، ژئوپولیتیسین‌های آلمانی نقشه‌های تبلیغاتی را به یکی از سلاح‌های اصلی ایجاد حمایت در میان روشنفکران و عموم مردم در داخل و خارج کشور تبدیل کردند که از سیاست نازی به منظور توسعه‌طلبی آلمان حمایت می‌کرد. سیاست و حکومت همواره می‌کوشد از ابزار علمی نقشه برای بازنمایی مطلوب فضای جغرافیایی استفاده کند و از طریق تصورات بازنمایی شده روی نقشه، واقعیت تحریف شده و جدیدی را خلق کند و به اهداف خود برسد. در واقع، نقشه‌ها ابزارهای قدرت هستند و مدت طولانی است که حکومت‌ها اهمیت ترسیم نقشه‌ها را به رسمیت شناخته‌اند. در واقع، برای بسیاری از کشورها و به ویژه کشورهایی که سرزمین و مرزهای مسأله‌داری دارند، اعمال کنترل بر تولید و توزیع نقشه‌ها امری معمول است»(بدیعی‌ازنداهی و افضلی و امیری، ۱۳۹۶: ۱۹۰–۱۹۵).

نمودار شماره ۳: جایگاه نقشه در چرخه قدرت
(بدیعی‌ازنداهی و افضلی و امیری،۱۳۹۶: ۱۹۵).

نقشه سیاسی جهان طی این سال‌ها با توجه به جدایی‌طلبی‌ها و شکل‌گیری برخی سرزمین‌ها در قاموس یک کشور مستقل، تغییرات و تحولات زیادی را نشان داده است. البته «تا سال ۱۹۵۹ نقشه سیاسی جهان به دلیل نقش بازدارندگی سلاح‌های هسته‌ای بدون تغییر باقی مانده [بود، اما به این] مفهوم نیست که این وضعیت دستخوش تحول نبوده است» (Claval, 2015: 17). یکی از این تغییرات در نقشه سیاسی جهان پیدایش کشور سنگاپور است. سنگاپور در ابتدا، ظهورش بر روی نقشه سیاسی جهان به این دلیل بود که بتواند بر گذرگاه استراتژیک مالاکا کنترل داشته باشد. پیش از حضور کشورهای اروپایی در منطقه، منطقه‌ای که امروزه به عنوان کشور سنگاپور شناخته می‌شود فقط منطقه ماهیگیری مالایی در مصب رودخانه سنگاپور بود. سنگاپور از سال ۱۸۲۴ تا ۱۹۶۳ میلادی، به غیر از سه سال در زمان جنگ جهانی دوم، یکی از مستعمرات بریتانیا بود. در سال ۱۹۴۲ سنگاپور که هنوز

[1] Propaganda Maps

مستعمره بریتانیا بود، توسط ژاپن اشغال می‌شود و نیروهای بریتانیایی مجبور به ترک آن شدند که این واقعه توسط وینستون چرچیل «بزرگترین هزیمت تاریخ بریتانیا» نامیده شد. پس از پایان جنگ، در سال ۱۹۴۵ میلادی سنگاپور مجدداً توسط نیروهای بریتانیایی بازپس گرفته شد. هجده سال بعد در سال ۱۹۶۳ سنگاپور به عنوان عضوی از فدراسیون مالزی استقلال خود را از بریتانیا بدست آورد. این کشور در نهایت دو سال بعد در سال ۱۹۶۵ از مالزی جدا شد و به این ترتیب جمهوری سنگاپور شکل گرفت. این تحولات را می‌توان اینگونه دید که زمانی که به نقشه [سیاسی] نگاه می‌کنیم باید متوجه باشیم که جایگاه هر کشور در دنیا باعث ایجاد چه قدرتی برای آن می‌شود(Ezati, 2010)(Young Journalists Club website, 11/23/2013, A look at the history of Singapore).

در نقشه سیاسی، یکپارچگی سرزمینی و موقعیت کشور باعث قدرتمندی کشور می‌شود؛ حال اگر بخشی از سرزمین یک کشور جدا شده یا داعیه جدایی (قوم‌گرایی) داشته باشد، ناشی از عدم‌تمرکز سیطره قدرت حکومت در تمام گستره سرزمین است. «اگر روزی ما شاهد تغییرات عظیمی در نقشه سیاسی جهان شویم، باید اطمینان داشته باشیم که پیش درامد آن، اختلافات قوی و عدم‌همگرایی جهانی، حداقل در رابطه با مسایل انسانی، بر محوریت [قوم‌گرایی] است. [در محدوده خاورمیانه این وضعیت را می‌توان مشاهده کرد.] خلاصه اینکه، این تحولات روزبه‌روز اشکال بسیار پیچیده‌ای پیدا می‌کنند. حتی ممکن است شکل خارجی آن روی نقشه سیاسی جهان نامرئی باشد ولی عملکرد آنها قابل روئت باشد. در آینده نقشه سیاسی، عامل قدرت است که غیرقابل روئت باشد، همچنین باید در داخل واحدهای سیاسی به تجزیه قدرت حکومت مرکزی پی‌برد نه چیز دیگر» (عزتی، ۱۳۸۹). پارکر[۱] (۱۹۸۲) نیز بیان می‌کند که: «ابزار اصلی ژئوپولیتیک، نقشه سیاسی جهان است» (عزتی،۱۳۸۶: ۱۴۵).

پیشینهٔ تحقیق

مولایی (۱۳۹۳) در مقاله «حق تعیین سرنوشت؛ از ادعای سیاسی تا مطالبه حقوقی» بررسی می‌کند که جدایی شبه‌جزیره کریمه به سوالات قدیمی، حیات جدیدی بخشیده است و انجام تحقیقات جدید را با در نظر گرفتن حق تعیین سرنوشت، ضروری کرده است. این مقاله با تمرکز بر قضایای مختلف، تحول بعد داخلی حق تعیین سرنوشت و ابهامات آن را مورد بحث قرار می‌دهد و به این پرسش محوری می‌پردازد که حق تعیین سرنوشت در چارچوب حقوق بین‌الملل، بیشتر از رویه‌های سیاسی پیروی می‌کند یا از قواعد حقوقی؟ و پاسخ می‌دهد که به لحاظ پراکندگی و فقدان یگانگی در رفتار دولت‌ها، قواعد حقوق بین‌الملل عرفی که معرف همه وضعیت‌های حامل حق تعیین سرنوشت باشد، شکل نگرفته است. بنابراین، در بیشتر وضعیتها، ادعای سیاسی از مطالبه حقوقی قابل مرزبندی روشن نیست و شناسایی که مهم‌ترین عنصر اعطای این حق به مردم طالب آن است، مقید به اراده سیاسی دولت‌هاست و از معیارهای حقوقی روشنی پیروی نمی‌کند.

حدادی و کریمی (۱۳۹۴) در مقاله «نقض حقوق بشر و جدایی‌طلبی: رویکرد انتقادی به نظریهٔ جدایی چاره‌ساز در حقوق بین‌الملل» می‌گویند که حق تعیین سرنوشت یکی از بنیادی‌ترین و حساس‌ترین اصول حقوق بین‌الملل است. بخشی از حساسیت این اصل از این واقعیت ناشی می‌شود که اجرای این حق در مواردی به نادیده گرفتن تمامیت سرزمینی دولت‌ها منجر می‌شود. هر گونه اختلافی درباره رد تمامیت سرزمینی به هنگامی که حق تعیین سرنوشت درباره ملت‌های تحت استعمار و اشغال خارجی، اجرا می‌شود، وجود ندارد. همچنین مطرح می‌کند که به تازگی بعد از وقایعی همچون جدایی آبخازیا و اوستیا از گرجستان، کوزوو از صربستان، درخواست اقلیم کردستان از عراق و کاتولونیا از اسپانیا، مباحثه‌ای در حقوق بین‌الملل درباره انکار تمامیت سرزمینی به هنگام نقض جدی حقوق بشر مطرح شده است. در این مقاله با رویکردی انتقادی به نظریه جدایی چاره‌ساز پرداخته شده است. این نظریه معتقد به برتری حقوق بشر بر تمامیت سرزمینی در وضعیت نقض فاحش و منظم این حقوق است.

خسروی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای «تمایلات جدایی‌طلبانه در اروپا: ریشه‌ها و روندها» مطرح می‌کند که گرچه غالباً از مسائل قومی و حق استقلال‌طلبی گروه‌های جدایی‌طلب به عنوان یکی از پیامدهای جهانی‌شدن در کشورهای جهان سوم یاد می‌شود، اما فعال شدن گسل‌های هویتی در جهان توسعه یافته مسئلهٔ جدایی‌طلبی را به مسئله‌ای بین‌المللی بدل ساخته است که از این پس باید از

۱) Parker, W. H.

جهانی‌شدن استقلال‌طلبی سخن به میان آورد. در سال‌های اخیر، دو گرایش گریز از مرکز در دو سطح تحلیل منطقه‌ای (واگرایی در اتحادیهٔ اروپا) و دولتی (استقلال‌خواهی در سطح واحدهای عضو اتحادیهٔ اروپا) به شکل برجسته‌ای ذهن سیاستمدارن، محققان و صاحبنظران مباحث هویتی را درگیر خود ساخته است. در این مقاله، با طرح این پرسش که محرکها و علل اصلی فعال شدن گسل‌های هویتی در اروپا چیست، کوشش شده است با مطالعهٔ تطبیقیِ دو مورد از گرایشات استقلال‌طلبی در اسکاتلند و کاتالونیای اسپانیا، با اقتباس از نظریهٔ محاسبه عقلانی، به وارسی این فرضیه پرداخته شده که محدودیت‌های اقتصادی ناشی از بحران‌های مالی و اقتصادی در غرب، اصلی‌ترین علت فعال شدن گسل‌های هویتی، بسیج قومی و سیاسی شدن تعلقات قوم‌گرایانه و گرایشات واگرایانه در اروپا است. داده‌های گردآوری شده از دو مطالعهٔ موردی انجام گرفته مؤیّد این نکتهٔ کلیدی است که در هر دو منطقهٔ مذکور، وضعیت و شاخص‌های اقتصادی نسبت به سایر مناطق هر دو کشور اسپانیا و بریتانیا، از شرایط مطلوب‌تری برخوردار است. بر این اساس، ظهور تمایلات استقلال‌طلبی در این مناطق برخلاف آنچه که در بسیاری از نظریه‌های مربوط به تجزیه‌طلبی تأکید می‌شود نه ناشی از فقر و برخورداری کمتر آنها از مناطق دیگر، بلکه بالعکس است.

مک‌گی[1](۱۹۹۴) در مقاله «جدایی‌طلبی دوباره مطرح شده» بیان می‌کند که ایده جدایی‌طلبی همواره در اطراف دولت‌ها وجود داشته است. امروزه این موضوعی به‌ویژه مرتبط است؛ زیرا دموکراسی‌های در حال ظهور در اروپای شرقی و مرکزی برای تشکیل واحدهای جدید و پایدار سیاسی و اقتصادی تلاش می‌کنند. با این حال، ایده جدایی‌طلبی نباید محدود به دموکراسی‌های جدید و در حال ظهور باشد. این ایده در هر جا که بخش قابل توجهی از جمعیت با نظم سیاسی فعلی خود ناراضی هستند، ارتباط دارد. این تئوری را می‌توان به بخشی از کالیفرنیای شمالی که می‌خواهد از کالیفرنیا یا بخش جنوبی نیوجرسی که مایل است از نیوجرسی جدا شود یا به جزیره استاتن که می‌خواهد از شهر نیویورک جدا شود، بررسی کرد. از لحاظ نظری، این نظریه را می‌توان به تک‌تک افراد یا خانواده بکار برد. در اصل، هیچ محدودیتی وجود ندارد، هرچند میسس[2]می‌گوید ملاحظات فنی وجود دارد که مانع جدا شدن در سطح فردی می‌شود.

اندرسون[3](۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان: یک تحقیق پسا هزار ساله درون قانون تعیین سرنوشت خود سازمان ملل: حق یکجانبه جدایی‌طلبی غیراستعماری، به بررسی این مسأله می‌پردازد که آیا حق تقسیم یک جانبه غیر استعماری (UNC[4]) در قانون تعیین صلاحیت سازمان ملل است. این مقاله استدلال می‌کند که افرادی که در معرض آزار و اذیت‌های عمدی، پایدار و سیستماتیک حقوق بشر از سوی افراط‌گرایان (مثلاً پاکسازی قومی، کشتارجمعی یا نسل‌کشی) توسط دولت فعلی قرار دارند، دارای یک قانون عرفی بین‌المللی هستند که حق تعیین سرنوشت خود را دارند. این مقاله همچنین استدلال می‌کند که در دوران پس از هزار سال دو قانون برای تصویب قانون حق تعیین سرنوشت خود وجود دارد: اول، حق در واکنش به نقض حقوق بشر (تبعیض سیاسی، فرهنگی یا نژادی) در دسترس خواهد بود؛ و دوم، در دراز مدت بسیار طولانی، حق را نه تنها در زمینه‌های اصلاحی بلکه در زمینه‌های فلسفی آزادی مؤثر خواهد بود(Anderson, 2016).

یافته‌های تحقیق

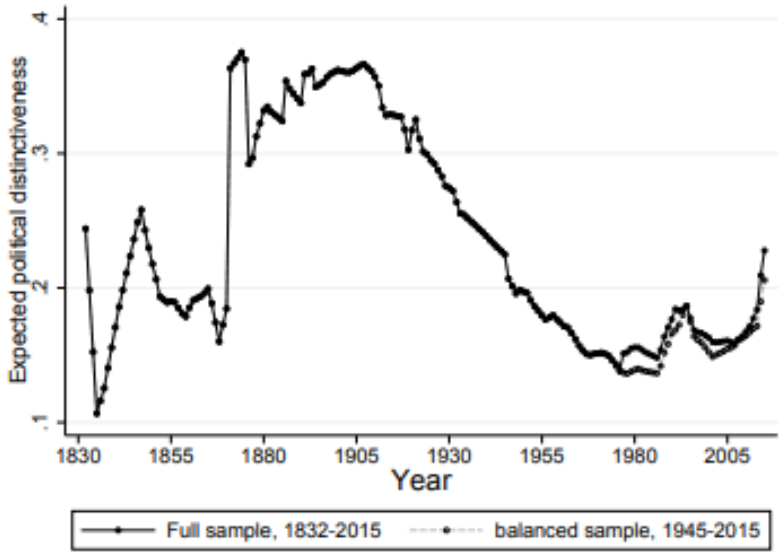
اروپا و چالش‌های جدایی‌طلبی

در اروپا به نظر می‌رسد که جریان‌های جدایی‌طلبانه، یک فرایند پیچیده باشند که ریشه‌های سیاسی، دینی و اقتصادی عمیقی دارند که به قرون گذشته باز می‌گردند. برخی این امر را تهدیدی به بازگشت به قرون وسطی می‌دانند؛ یعنی زمانی که قاره پیر به صدها کشور کوچک تقسیم شده بود؛ اما در مقابل، برخی دیگر از این روند استقبال می‌کنند؛ زیرا آن را حرکت به سمت دستیابی ملت‌ها به آزادی خود می‌دانند (سایت خبرگزاری تسنیم،۱۳۹۶/۷/۱۱). «در طی سال‌های پس از ۱۸۱۵، اروپا با ۶۷ تغییر مرز مواجه شد و به طور متوسط هر سال یک بار کشوری در اروپا ظاهر یا ناپدید شده است» (هاگت، ۱۳۷۹: ۳۷۰). هم اکنون ۱۹ منطقه در اروپا، ساز جدایی از کشورهای مادر را می‌زنند و گروه‌هایی در داخل این مناطق به شدت به دنبال ایده جدایی و کسب استقلال‌اند. در

۱ Robert W. McGee
۲ Mises
۳ Glen Anderson
۴ Right to Unilateral non-Colonial

نقشه شماره ۱ موقعیت جغرافیایی این مناطق جدایی‌طلب با رنگ قرمز مشخص شده است. در اسپانیا سه منطقه کاتالونیا، باسک (شماره ۴ و ۵ در نقشه) و گالیسا، منطقه فلامان در بلژیک (شماره ۳ در نقشه) و در ایتالیا استقلال ۶ منطقه، مانند دو جزیره سیسیل و ساردینی (شماره ۱۰ و ۱۱ در نقشه) و جزیره کورسیکا در فرانسه (شماره ۱۲ در نقشه) را می‌توان در این قالب ذکر کرد.

البته وانچونبیک در مقاله خود درباره ناهمگونی فضایی در اروپا از ۲۶۴ بی ثباتی منطقه‌ای در ۲۶ کشور قاره اروپا صحبت می‌کند؛ همچنین بیان می‌کند که با استفاده از داده‌های تاریخی در مورد نتایج انتخابات منطقه‌ای، این روش به ما اجازه می‌دهد تا ناهمگونی ترجیحات منطقه‌ای اروپا را در یک چشم‌انداز تاریخی قرار دهیم. برای انجام این کار، ما یک شاخص از تمایز منطقه‌ای در اروپا جمع‌آوری می‌کنیم که تمایز منطقه‌ای مورد انتظار ساکنان آن را در هر مقطع زمانی تجربه می‌کند. به طور خاص، این مربوط به درجه ناهمگونی ترجیحی با وزن جمعیت است که در نمونه ما وجود دارد. محاسبه این شاخص ترکیبی بر اساس مجموعه داده کامل نشان می‌دهد که ناهمگونی ترجیحات منطقه‌ای به طور قابل‌توجهی در طی قرن ۱۹ افزایش یافته است که نشان‌دهنده آسیب‌پذیری فزاینده کشورهای اروپایی در برابر اثرات بی‌ثبات‌کننده منطقه‌گرایی در طی این دوره است. اما ترجیحات سیاست منطقه‌ای پس از جنگ جهانی دوم به‌شدت به هم نزدیک شد و در اوایل دهه ۷۰ به نقطه پایینی رسید. با این حال، پس از این دوره همگرایی، دوره اخیر با افزایش مداوم در ناهمگونی ترجیحات منطقه‌ای مشخص می‌شود که با افزایش بی‌ثباتی منطقه‌ای که در همان دوره شاهد بودیم طنین‌انداز می‌شود. محاسبه مجدد این شاخص برای یک پانل متوازن متشکل از ۱۴ کشور که داده‌ها به طور مداوم برای دوره پس از جنگ در دسترس است، نتایج را به طور قابل‌توجهی تغییر نمی‌دهد (Vanschoonbeek, 2020: ۱۵-۱۴). برخی از بزرگ‌ترین جریان‌های جدایی‌طلبی در قاره اروپا به شرح زیر است:

نمودار شماره ٤: تمایز سیاسی منطقه‌ای در اروپا (۱۸۳۲-۲۰۱۵)
Vanschoonbeek, 2020: 15

۱. بلژیک و چالش‌های جدایی‌طلبی در آن

از نظر شکل هندسی، شکل سرزمین کشور بلژیک، فشرده است. در این کشور دو قوم بزرگ در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند. بلژیک با وجود مساحت کم خود در بین کشورهای اروپایی، اختلافات داخلی فراوان دارد. نخستین قوم، قوم فلاندِری است که به زبان هلندی صحبت می‌کنند. فلاندرها ۵۸٪ جمعیت بلژیک را تشکیل می‌دهند. دومین قوم نیز والونی‌ها هستند که ۳۲٪ جمعیت بلژیک را تشکیل می‌دهند و به زبان فرانسوی حرف می‌زنند. علاوه بر این دو قوم، قوم سومی هم هستند که به زبان آلمانی صحبت می‌کنند. تاریخ بلژیک از زمان برپایی این کشور در سال ۱۸۳۰ میلادی سرشار از اختلافات و سوءتفاهم‌ها بین قومیت‌های بزرگ آن بوده است. این امر همزمان با اختلافات دینی بین شهروندان کاتولیک و پروتستان در این کشور است. حزب «تشکل فلاندری»

در سال ۱۹۷۹ میلادی تأسیس شد که حزب «مصلحت فلاندری» هم اکنون جانشین آن است و خواهان‌جدایی این منطقه و ایجاد یک کشور فلاندری مستقل است. حامیان استقلال توانستند در انتخابات شورای شهر و قانون‌گذاری موفقیت‌های روشنی کسب کنند. این موفقیت‌ها با وجود تلاش‌های دولت برای کاستن از نفوذ آنها صورت گرفت. این موفقیت‌ها، فلاندرها را به یک قدرت مؤثر در عرصه سیاسی درون بلژیک تبدیل کرد (سایت تحلیل خبری عصر ایران، ۱۳۹۳/۶/۳۰).

نقشه شماره ۱: مناطق جدایی‌طلب در اروپا
(سایت تحلیل خبری عصر ایران، ۱۳۹۳/٦/۳۰).

۲. بریتانیا و چالش‌های جدایی‌طلبی در آن

خروج بریتانیا (بریتانیا) از اتحادیه اروپا، پیامدهای عملی سیاسی شدن داخلی ادغام اروپا را برجسته کرد. علیرغم چنین حمایت‌های فزاینده‌ای از سیاست‌های ناسیونالیستی ازهم‌گسیخته در سرزمین اصلی اروپا، در بریتانیا –به ویژه انگلستان– بود که سیاست داخلی «سرریز» شد تا مهم‌ترین شکل تجزیه اروپا در تاریخ اتحادیه اروپا را ایجاد کند. به نظر می‌رسد شرایط سیاسی پیرامون خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ ("برگزیت") بارزترین مورد پیوند بین ملی‌گرایی و تجزیه اروپا باشد. در روایت وبر[۱] این نمونه‌ای از تجزیه «افقی» است که به معنای خروج یک کشور عضو از اتحادیه اروپا است. با این حال، پیوند بین ناسیونالیسم و خروج بریتانیا آن قدرها که ممکن است در ابتدا به نظر می‌رسد، مستقیماً علّی نیست. اولاً، برگزیت را می‌توان به‌عنوان نمونه‌ای از سوءمدیریت سیاسی شکاف درون‌حزبی در حزب محافظه‌کار نیز در نظر گرفت که بیشتر یک شکست استراتژی کلان است تا نمونه‌ای از استقلال ملی (Wellings, 2022: 1170). به‌طورکلی در طی دهه‌های طولانی، دولت انگلیس برای مقابله با

۱. Webber

جریان‌های جدایی‌طلبانه در مناطقی که این کشور در طی تاریخ خود بر آنها سیطره داشته، تلاش کرده است.

در واقع بریتانیا یکی از موارد بسیار رایج الگوی با پیچیدگی متمرکز است؛ میزانی که حکومت این کشور تقاضای تفویض اختیارات را برآورده می‌سازد، به میزان بسیار زیادی در طول زمان تغییر می‌کند. روند شکل‌گیری ساختار چهارگانه بریتانیا (انگلیس، اسکاتلند، ولز و ایرلند)، این‌گونه بوده است که در قرون وسطی، ولز تصرف شد و به پادشاهی انگلستان ملحق گردید؛ از سوی دیگر در سال ۱۶۰۳ میلادی پادشاهی‌های انگلستان و اسکاتلند، متحد و پارلمان‌های آنها در سال ۱۷۰۷ ترکیب شدند و به دنبال اضمحلال پارلمان اسکاتلند با رأی خودش و پیوستن نمایندگان آن کشور به پارلمان لندن، شورش ملی‌گرایی ایرلند در سال ۱۷۸۹ شکست خورد و پارلمان ایرلند در سال ۱۸۰۱ منحل و با دو ساختار دیگر، پادشاهی متحد بریتانیای کبیر و ایرلند را تشکیل دادند.

این روند در حالی اتفاق افتاد، که اسکاتلند تا اوایل قرن هفدهم میلادی تحت حاکمیت پادشاه اسکاتلند بود اما در آن زمان با مرگ الیزابت اول، فرمانروای انگلستان، جیمز، پادشاه اسکاتلند، سلطنت انگلستان را نیز به ارث برد و پادشاه هر دو کشور شد. تا سال ۱۷۰۷ انگلیس و اسکاتلند دارای یک پادشاه با دو دولت مجزا بودند؛ اما در آن سال بر اساس «قانون وحدت انگلیس و اسکاتلند» که در سال ۱۷۰۶ در پارلمان‌های دو کشور به تصویب رسیده بود، با تشکیل کشور «بریتانیا» پارلمان و دولت اسکاتلند منحل و اختیارات آن به پارلمان و دولت مرکزی در لندن واگذار شد. در سال ۱۸۰۰ پارلمان‌های بریتانیا و جزیرهٔ ایرلند قانون وحدت دو سرزمین را تصویب کردند و جزیرهٔ ایرلند که برای چندین قرن با عنوان یک مملکت جداگانه – عملاً دولت انگلستان آن را اداره می‌کرد– در ۱۸۰۱ رسماً به بریتانیا ملحق شد و نام کشور جدید شامل جزیرهٔ بریتانیا (انگلیس به علاوه منطقه‌ی ولز همراه با اسکاتلند) و جزیرهٔ ایرلند به «پادشاهی متحده» تغییر یافت. در سال ۱۹۲۱ با استقلال بخش جنوبی ایرلند یعنی ۲۶ استان از ۳۲ استان ایرلند از بریتانیای کبیر جدا شد و در حال حاضر پادشاهی متحده بریتانیا شامل (انگلیس، ولز و اسکاتلند و ایرلند شمالی – بخش شمالی جزیره‌ی ایرلند) است. از اواخر دوران ویکتوریا، در شامگاهان سلطه‌ی بریتانیا تا دوران مشقت و از خودگذشتگی در دو جنگ جهانی تا اواخر دهه‌ی ۱۹۵۰، جنبش‌های ملی‌گرایی اقلیت بی‌معنی بودند.

در انتخابات عمومی سال ۱۹۴۵ حزب ناسیونالیست اسکاتلند فقط ۱/۳٪ آرای اسکاتلندی‌های را به خود اختصاص داد و حزب ناسیونالیست ولز (پِلَدکیمرو[1]) فقط ۱/۱٪ از آرای ولزی‌ها را به دست آورد. روابط نسبتاً حسنه‌ی میان اسکاتلندی‌ها با دولت مرکزی تا روی کار آمدن تاچر که به نماد ضدیت با هویت تاریخی اسکاتلندی‌ها شناخته شد، پابرجا بود. اقدامات و روش تاچر، روحیه‌ی ملی‌گرایانه و استقلال‌خواهی را در اسکاتلند برانگیخت و به بی‌اعتمادی نسبت به انگلیس و سیاستمداران لندن در میان نسل جوانان دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی دامن زد. به این ترتیب، نسل تازه‌ای شکل گرفت که رؤیای استقلال اسکاتلند را ایدئولوژی اصلی خود می‌دانست. به طوری که در انتخابات سال ۱۹۹۴ برای ورود به پارلمان اروپا، حزب ناسیونالیست اسکاتلند بیش از $\frac{1}{4}$ آراء را برای هر کرسی اسکاتلند و ۳۳٪ آرای اسکاتلندی‌ها را نسبت به ۴۳٪ آرای حزب کارگر به خود اختصاص داد. در ولز حزب پِلَدکیمرو ۱۷٪ کل آراء را کسب و بیش از $\frac{1}{3}$ آرا را در مرکز سنتی و فرهنگی ولز در حوالی اسنودونیا[2]به دست آورد. یک عامل اصلی در جدایی‌طلبی اسکاتلندی‌ها، کشف منابع عظیم نفت در دهه ۱۹۷۰ در آب‌های سواحل اسکاتلند (آبردین) است. اکتشاف نفت، باعث شد ادعاهایی مبنی بر سرقت منابع اسکاتلند از سوی انگلیسی‌ها، و افزایش اعتماد به توانایی اسکاتلند برای ادامه بقاء به عنوان یک موجودیت مستقل بروز کند. در حال حاضر، در حدود ۹۰٪ از درامدهای حاصل از فروش نفت و گاز دریای شمال مربوط به حوضه اسکاتلند است. دولت محلی اسکاتلند مدعی بود که در صورت رأی موافق مردم در همه‌پرسی، با حفظ برنامه‌های عدالت اجتماعی در حوزه‌های آموزشی و بهداشتی، ایجاد شرایط رقابتی در حوزه‌های اقتصادی و صنعتی و نیز دسترسی به درامد ناشی از فروش نفت و گاز دریای شمال، قادر خواهد بود این امور را انجام دهد:

- ـ تمام منابع و دارایی‌هایش را در اختیار خود بگیرد و تبدیل به یک نروژ دیگر شود؛
- ـ یک هزار و ۲۳۰ یورو به درامد سالانهٔ هر شهروند اضافه شود و اقتصاد این کشور سالانه ۶ میلیارد یورو رشد داشته باشد (خسروی، ۱۳۹۵: ۱۵۵–۱۵۴)(موید، ۱۳۷۹: ۲۵۴–۲۵۳).

---

۱. Welsh National Party (Plaid Cymru)
۲. Snowdonia

۳. اسپانیا و چالش‌های جدایی‌طلبی در آن

کشور اسپانیا با شکل فشرده و جمع‌وجور دارای سه منطقه تجزیه‌طلب و خودمختار است. البته در این کشور، خودمختاری‌ها براساس قانون، شکل گرفته است. «پس از مرگ فرانکو در نوامبر ۱۹۷۵ میلادی (آبان ۱۳۵۴) و با تصویب قانون اساسی جدید اسپانیا در ۱۹۷۸میلادی (۱۳۵۷)، حکومت با ایجاد یک سازماندهی درونی بر پایه‌ی ایجاد بخش‌های خودمختار، قدرت بیشتری به مناطق و استان‌ها اعطاء کرد. با این حال، همین قانون اساسی، اسپانیا را صراحتاً کشوری متحد و غیرقابل تقسیم می‌داند. همچنین، طبق قانون اساسی اسپانیا، هیچ دینی در این کشور رسمی نیست و همهٔ مردم در اعمال و باورهای دینی خود آزادند. به این ترتیب، اسپانیا یکی از تمرکززدایی شده‌ترین کشورهای اروپایی است. تمام بخش‌های خودمختار در اسپانیا دارای مجلس منتخب مستقل، دولت و ادارات دولتی مستقل، بودجهٔ مستقل، نظام آموزشی و بهداشتی مستقلند» (خسروی، ۱۳۹۵: ۱۵۷). در آن سال (۱۹۷۸)، «تقاضا برای تفویض قدرت یا جدایی‌طلبی از سوی ملیت‌های تاریخی منطقه باسک، کاتالونیا و گالیسا مطرح شد. اما به جای ایجاد دولت‌های ناحیه‌ای، تنها برای این نواحی، روند عمومی ناحیه‌ای شدن به وقوع پیوست. کشور اسپانیا به ۱۷ ناحیه‌ی خودمختار تقسیم شد تا منعکس‌کننده اوضاع و احوال و نیازمندی‌های متفاوت آن نواحی باشد» (مویر،۱۳۷۹: ۲۵۹).

با این وجود، این کشور در حال حاضر با جریان‌های جدایی‌طلبی مواجه است که تنها به منطقه کاتالونیا محدود نمی‌شود زیرا جریان‌های دیگری نیز خواهان استقلال مناطق خود در اسپانیا هستند. بزرگترین این جریان‌ها در منطقه باسک در شمال این کشور است. مواضع بزرگترین احزاب ملی باسک در خصوص آینده مردم باسک با هم تفاوت دارد. آنها ازقدیم‌ترینن مردم قاره پیر به شمار می‌روند. برخی از این احزاب خواهان توسعه خودگردانی در درون کشور اسپانیا هستند؛ درحالی‌که برخی دیگر که رادیکال‌تر هستند، برای برپایی کشور مستقل باسک می‌جنگند. سازمان «اِتا» از قوی‌ترین سازمان‌های باسک در سال ۱۹۵۹ بعد از جدایی از حزب ملی باسک، تأسیس شد. این سازمان به عنوان یک سازمان مقاومت در برابر حکومت ژنرال فرانسیسکو فرانکو تشکیل شد و هدف از آن برپایی کشور باسک سوسیالیست بود. سازمان اتا از زمان تأسیس، برخلاف حزب ملی به استفاده از زور و قدرت در درگیری روی آورد و توانست در سال ۱۹۷۳ میلادی لویس کاریرو بلانکو نخست‌وزیر و جانشین آتی فرانکو را ترور کند. باوجود دستیابی اهالی باسک به وسیعترین خودمختاری، اما عملیات اتا برای چندین دهه ادامه یافت. با وجود یک سری توافقنامه‌های شکننده‌ای که دولت اسپانیا با سازمان اتا، منعقد کرد، اما این توافق‌نامه‌ها به شکست انجامیده و همچنان صدای انفجارها گاه‌گاه در مناطق مختلف کشور به گوش می‌رسد (سایت تحلیل خبری عصر ایران،۱۳۹۳/۶/۳۰).

نقشه شماره ۲: موقعیت جغرافیایی کشور فشرده اسپانیا و مناطق جدایی‌طلب آن

https://www.buzzfeed.com/austinhunt, 24/6/2020

تجزیه‌وتحلیل

در رابطه با نقش دولت‌ها در گستره سرزمین کشورشان، «سخنان آگوستو پینوشه اوگارته در کتاب مقدمه‌ای بر جغرافیای سیاسی که در سال ۱۹۶۸ میلادی هنگامی که در دانشگاه جنگ در کشور شیلی تدریس می‌کرد، جالب توجه است: جو حاکم بر جهان، دیگر اجازه نمی‌دهد که دولت‌ها حتی در مسائل داخلی خود هر طور که می‌خواهند حکم برانند. با ظهور ابرکشور و سازمان‌های بین‌المللی و رونق بازار قراردادها و معاهدات در عرصه جهانی، دامنه اقتدار دولت روزبه‌روز تنگ‌تر شده، به طوری که امروزه تعهدات و پیمان‌های جمعی، آزادی عمل مطلق را در عمل از آنها گرفته است. اوتانت دبیرکل سابق سازمان ملل نیز بیان می‌کند: حاکمیت مطلق جوابگوی واقعیات نیست و... اگر ما می‌خواهیم در عصر اتمی- فضایی زندگی کنیم باید با دور شدن آرام و در عین حال تدریجی از مفهوم آزادی عمل مطلق دولت حاکم- برخوردار از حاکمیت- به طرف مفاهیم افکار مشترک و وحدت منافع بشری که مرزهای ملی، فرهنگی و اقتصادی را پشت سر می‌گذارد پیش برویم. [بنابراین] در مفهوم حاکمیت جدید، دولت‌ها در اعمال حاکمیت، ملزم به رعایت تعهداتی شده‌اند. در این تعهدات، منافع مشترک افراد اجتماع در سطح داخلی و نفع مشترک ملت‌ها در سطح بین‌المللی تأمین و تضمین می‌شوند که اکنون به عنوان ملاکی برای مشروعیت اعمال صلاحیت حاکمیت ملی تلقی می‌شوند» (جوانمردی‌صاحب، ۱۳۹۳: ۴۵-۴۴). مردم و اقوام ساکن در یک سرزمین که به حاکمیت یک حکومت مشروعیت می‌دهند، کشور (مردم، سرزمین و حکومت) را می‌سازند؛ بنابراین، مردم بدون سرزمین و سرزمین بدون مردم، معنا و مفهوم نمی‌یابد. نحوه پراکندگی و سکونت مردم در قلمرو جغرافیایی کشور، اگر همراه با بی‌عدالتی و بی‌توجهی به آنها همراه بشود، باعث بروز تمایلات قلمروخواهی، جدایی‌طلبی و خودمختاری می‌شود. در واقع «ترکیب دیدگاه‌های ما و آنها با قلمروخواهی، باعث عواقب خطرناکی می‌شود. در جایی که کنترل مکان به دلیل فراهم ساختن امنیت و موقعیت‌های مناسب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، خشونت، به ابزار حساب شده مهندسی اجتماعی تبدیل می‌شود. [این در حالی است که] فرایند تعامل میان جوامع، هم در عرض و هم در درون مرزهای سیاسی رخ می‌دهد» (مویر،۱۳۷۹: ۲۶۲-۱۹۰).

لاجرم داعیه جدایی‌طلبی در درون قلمروهای سرزمینی که به عنوان قاموس یکپارچه یک کشور در عرصه بین‌المللی شناخته شده، ناشی از کم‌وکاستی‌هایی است که در عرصه مدیریت کشورها نمایان می‌گردد. ایده جدایی‌طلبی از زمانی که دولت‌ها ایجاد شده‌اند، شکل گرفته‌اند. امروزه نیز موضوع مطرحی در نظام بین‌الملل است، زیرا دموکراسی‌های در حال ظهور در اروپای شرقی و مرکزی تلاش می‌کنند تا واحدهای جدید و پایدار سیاسی و اقتصادی تشکیل دهند. با این حال، ایده جداسازی نباید محدود به دموکراسی‌های جدید و در حال ظهور باشد. این ایده در هر جا که بخش قابل‌توجهی از جمعیت از نظم سیاسی فعلی خود ناراضی هستند، ارتباط دارد. این تئوری را می‌توان به بخشی از کالیفرنیای شمالی که می‌خواهد از کالیفرنیا یا بخش جنوبی نیوجرسی که مایل است از نیوجرسی جدا شود یا جزیره استاتن[۱] که می‌خواهد از شهر نیویورک جدا شود، در نظر گرفت (McGee,1994: 11).

جدایی‌طلبی و داعیه خودمختاری تحت تأثیر وسعت زیاد سرزمین نیز قرار دارد. به طورکلی وسعت زیاد باعث قدرت بیشتر برای یک کشور می‌شود؛ اما «اگر دچار گستردگی عوارض جغرافیایی بوده یا فضاهای غیرقابل استفاده در آن باشد یا اینکه دچار کمبود جمعیت گردد، به طوری که امر دفاع را دچار مشکل کند، باعث بروز مشکلاتی می‌گردد. همچنین وسعت زیاد، امکان برخورداری از معادن و منابع اقتصادی را فراهم می‌کند. به لحاظ نظامی، عمق استراتژیک ایجاد کرده و حاشیه امنیتی برای کشور به وجود می‌آورد» (Kamran and et al., 2010: ۱۲). اندازه بزرگ اغلب به عنوان یک دارایی برای یک کشور در نظر گرفته می‌شود: احتمالاً در تولید مواد غذایی بیشتر، تأثیر خواهد داشت؛ محافظت از مرزها، در برابر تهاجم راحت‌تر است؛ امکان عرضه مواد اولیه خام بیشتری را دارد؛ برای حمله و تسخیر سخت‌تر خواهد بود و ممکن است دارای انواع مختلفی از آب‌وهوا باشد. شکل سرزمین و وسعت آن، در رابطه‌ی با هم، قابلیت حکمروایی دولت‌ها را بالا می‌برند. بین وسعت زیاد و شکل نامناسب و وسعت کم و شکل مناسب و یا وسعت زیاد و شکل مناسب و وسعت کم و شکل نامناسب رابطه وجود دارد. یعنی با توجه به اینکه گفته می‌شود وسعت زیاد عامل قدرت است ولی در صورتی که وسعت زیاد باشد و شکل کشور دنباله‌دار باشد مانند افغانستان، این وسعت زیاد عامل چالش می‌شود. کشور افغانستان با مساحت ۶۵۲۲۲۵ کیلومترمربع، بر اساس طبقه‌بندی پاندز جزء کشورهای بزرگ به حساب می‌آید. پاندز کشورها را بر اساس وسعت در ۸ طبقه قرار می‌دهد که کشورهای بین ۶۵۰ هزار تا ۱۲۵۰۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت، جزء کشورهای بزرگ هستند (Malekutiyan, 2004: 208). کشوری مانند روسیه با بیش از ۱۷ میلیون کیلومتر مربع وسعت،

۱. Staten Island

بین شرق و غرب آن در توسعه‌یافتگی، تفاوت زیادی وجود دارد.

نتیجه‌گیری

در طی تاریخ سرزمین کشورها، همواره از نظر وسعت و گستره دچار افزایش یا کاهش شده است. عوامل مختلفی در تجزیه سرزمینی و جدایی‌طلبی دخالت داشته‌اند. برای مثال، دوری و نزدیکی به مرکز سیاسی- اقتصادی (پایتخت)، میزان سطح توسعه و پیشرفت همه نواحی درون کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. البته باید ذکر کرد که وسعت و شکل کشورها، با توجه به پیشرفت تکنولوژی، رسانه‌ها و حمل‌ونقل، به عنوان عوامل مؤثر در واگرایی نقش کمرنگی برای برخی از کشورها دارند؛ با توجه به وضعیت کشورهای دنیا در توسعه‌یافتگی و سطح برخورداری از تکنولوژی، این عوامل همچنان بر واگرایی در کشورهای درحال‌توسعه و جهان سوم تأثیر گذارند. برای مثال در کشور فشرده و محصور در خشکی سوئیس که در چهار گوشه آن، مردم از نظر زبانی به کشورهای همسایه آن، مقاربت دارند ولی شکل اتحاد و پیوستگی آن، حفظ شده است؛ از سوی دیگر در کشور بلژیک وضعیت فرق دارد.

با مشاهده نمودار شماره ۱ از مجموع ۳۳۷ مورد اختلاف، تعارض و درگیری داخلی در سال ۲۰۱۳ میلادی، ۱۹۱ مورد اساساً به تنش‌ها و مشکلات میان گروه اکثریت حاکم در قدرت و سایر گروه‌های اقلیت مربوط می‌شود. همچنین بخشی از ۱۴۸ مورد اختلاف و تعارضات و درگیری‌های ناشی از کسب قدرت و یا اختلافات ایدئولوژیک، ریشه در روابط متخاصم گروه اکثریت با اقلیت دارد. ۴۸ تا از درگیری‌ها به منظور جدایی‌طلبی بوده و ۹۰ تا از خشونت‌ها مربوط به مشاجره برای منابع و نابرابری بوده است. شایان توجه است که این مشاجرات را می‌توان در قالب مدل هاگت تبیین کرد. داعیهٔ جدایی‌طلبی در درون قلمروهای سرزمینی که به عنوان قاموس یکپارچه یک کشور در عرصه بین‌المللی شناخته شده، ناشی از کم‌وکاستی‌هایی است که در عرصه‌ی مدیریت کشورها نمایان می‌گردد. ایده جدایی‌طلبی از زمانی که دولت‌ها ایجاد شده‌اند، شکل گرفته‌اند. امروزه نیز موضوع مطرحی در نظام بین‌الملل است؛ زیرا دموکراسی‌های در حال ظهور در اروپای شرقی و مرکزی تلاش می‌کنند تا واحدهای جدید و پایدار سیاسی و اقتصادی تشکیل دهند. در قاره اروپا همان طور که در یافته‌های تحقیق نیز آمده است مشاهده می‌شود که ۱۹ منطقه و بخش در درون کشورهای این قاره، به دنبال جدایی از سرزمین اصلی و مطرح شدن به عنوان یک کشور مستقل در نظام بین‌الملل هستند.

قدردانی

نویسندگان مقاله از معاون محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی، به دلیل حمایت‌های معنوی و مالی، قدردانی و تشکر می‌نمایند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقالهٔ حاضر هیچ‌گونه تعارض منافعی ندارد.

منابع

آشوری، داریوش؛ (۱۳۸۴)، دانشنامه سیاسی؛ تهران: انتشارات مروارید، چاپ یازدهم

امیراحمدیان، بهرام؛ (۱۳۸۷)، بحران گرجستان: طرفهای درگیر، علتها و پیامدها، ماهنامه اطلاعات سیاسی- اقتصادی، (۱-۲)۲۳، مهر و آبان

بدیعی‌ازنداهی، مرجان و افضلی، رسول و امیری، علی؛ (۱۳۹۶)؛ فهم نقشه‌ی سیاسی از منظر قدرت/دانش؛ فصلنامه پژوهشهای جغرافیای انسانی، (۱) ۴۹، بهار

جعفری‌ولدانی، اصغر؛ (۱۳۸۴)؛ ژئوپلیتیک جدید دریای سرخ و خلیج فارس؛ تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ دوم

جوانمردی‌صاحب، مرتضی؛ (۱۳۹۳)؛ نظریه قلمروزدایی سرزمینی از حقوق جزا؛ تهران: انتشارت شهر دانش، چاپ اول

حدادی، مهدی و کریمی، سیامک؛ (۱۳۹۴)؛ نقض حقوق بشر و جدایی‌طلبی: رویکرد انتقادی به نظریهٔ جدایی چاره‌ساز در حقوق بین‌الملل؛ فصلنامهٔ مطالعات حقوق عمومی، (۵) ۵۴، زمستان، ۷۳۶-۷۱۵.

خسروی، علیرضا؛ (۱۳۹۵)؛ تمایلات جدایی‌طلبانه در اروپا: ریشه‌ها و روندها؛ فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، (۲۱)۶، زمستان،صص ۱۶۴-۱۴۵

داروین، چارلز؛ (۱۳۸۹)؛ منشاء انواع؛ ترجمه نورالدین فرهیخته، تهران: انتشارات نگارستان کتاب، چاپ دوم

ضیایی، سیدیاسر؛ (۱۳۹۲)؛ درامدی بر جدایی‌طلبی در حقوق بین‌الملل؛ تهران: انتشارات شهر دانش، چاپ اول

عزتی، عزت‌الله؛ (۱۳۸۶)؛ نظریه‌های جدید جغرافیای سیاسی؛ تهران: انتشارات قومس، چاپ اول
عزتی، عزت‌الله؛ (۱۳۸۹)؛ جزوه درس قدرت و سیاست نقشه؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران
عزیزی، ستار؛ (۱۳۹۴)؛ حمایت از اقلیتها در حقوق بین‌الملل؛ تهران: انتشارات شهر دانش، چاپ دوم
فهیمی، سیروس و حیدری‌فر، محمدرئوف؛ (۱۳۹۷)؛ تعلقات ژئوپلیتیکی ایران در خاورمیانه؛ تهران: انتشارات انتخاب، چاپ اول
کامران، حسن و دیگران؛ (۱۳۸۹)؛ جغرافیا و قدرت ملی ایران؛ فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، (۱۶)۱۳، بهار، ۲۸-۵.
کلاوال، پل؛ (۱۳۹۴)؛ جغرافیای قرن بیست‌ویکم؛ ترجمه حسن صدوق‌ونینی؛ تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول
کوزه‌گرکالجی، ولی؛ (۱۳۹۶)؛ ایران و جمهوری‌های قفقاز جنوبی، تهران: انتشارات مؤسسه ایراس، چاپ اول.
ملکوتیان، مصطفی؛ (۱۳۸۳)؛ مقدمه‌ای بر جغرافیای سیاسی و اهمیت استراتژیک ایران؛ مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، (۱)۶۳، بهار، صص ۲۲۱-۲۰۳.
مولایی، یوسف؛ (۱۳۹۳)؛ حق تعیین سرنوشت؛ از ادعای سیاسی تا مطالبه حقوقی؛ فصلنامه مطالعات راهبردی، سال (۳)۱۷، پاییز، ۳۳-۷.
مویر، ریچارد؛ (۱۳۷۹)؛ درامدی نو بر جغرافیای سیاسی؛ ترجمه دره میرحیدر، تهران: انتشارات انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ اول
هاگت، پیتر؛ (۱۳۷۹)؛ جغرافیا ترکیبی‌نو (جلد دوم)؛ ترجمه شاپور گودرزی‌نژاد، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم

Anderson, Glen (2106), A Post-Millennial Inquiry into the United Nations Law of Self-Determination: A Right to Unilateral Non-Colonial Secession?; Vanderbilt Journal of Transnational Law, 49(4), 1183-1254, https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vjtl/vol49/iss5/1/
Ashouri, Dariush (2005), Political Encyclopedia; Tehran: Morvarid Publications, 11th edition, [in Persian].
Amirahmadian, Bahram (2008), The Georgian Crisis: The Parties Involved, Causes and Consequences, Monthly Political-Economic Information, Year 23(1-2), 38-57. [in Persian].
Azizi, Sattar (2015), Protection of Minorities in International Law; Tehran: Shahr Danesh Publications, Second Edition. [in Persian].
Badiei Azndahi, Marjan and Afzali, Rasoul and Amiri, Ali (2017), Understanding the Political Map from the Perspective of Power/Knowledge; Quarterly Journal of Human Geography Research, 49(1), 185-202. [in Persian].
Darwin, Charles (2010), Origin of Species; Translated by Noureddin Farhikhte, Tehran: Negarestan Kebat Publications, Second Edition. [in Persian].
Ezati, Ezzatollah (2007), New Theories of Political Geography; Tehran: Qoms Publications, First Edition. [in Persian].
Ezati, Ezzatollah (2010), Power and Politics of Maps Course Booklet; Islamic Azad University, Tehran Science and Research Branch. [in Persian].
Fahimi, Sirous and Heidarifar, Mohammad Rauf (2018), Iran's Geopolitical Dependencies in the Middle East; Tehran: Entebbe Publications, First Edition. [in Persian].
Haggett, Peter (2000), New Combined Geography (Volume 2); Translated by Shapour Goodarzi Nejad, Tehran: Samt Publications, Second Edition. [in Persian].
Hadadi, Mehdi and Karimi, Siamak (2015), Violation of Human Rights and Separatism: A Critical Approach to the Theory of Secession in International Law; Quarterly of Public Law Studies, 54(5), 715-736. [in Persian].
https://www.buzzfeed.com/austinhunt/22-eye-opening-international-borders-from-around-the world?utm_term= .xkQQK1PQ2#.jxeolaQo3
https://www.khabaronline.ir/(X(1)S(s4ix1w2ogtgxq2t25vcc2nfo))/detail/813757/science/fundamental –knowledge
https://journeys. Maps.com/what-is-a-political-map
Jafarivaldani, Asghar; (2005); The New Geopolitics of the Red Sea and the Persian Gulf; Tehran: Ministry of Foreign Affairs Publications, Second Edition. [in Persian].
Javanmardi Saheb, Morteza (2014), The theory of territorial deterritorialization of criminal law; Tehran: Shahr Danesh Publications, first edition. [in Persian].

Kalaval, Paul (2015), Geography of the 21st Century; Translated by Hassan Sadough and Nini; Tehran: Shahid Beheshti University Press, First Edition. [in Persian].

Kamran, Hassan and et al. (2010), Geography and National Power of Iran; Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 13(16), 5-28. [in Persian].

Khosravi, Alireza; (2016); Separatist Tendencies in Europe: Roots and Trends; Journal of Strategic Studies in Public Policy, 6(21), pp. 145-164. [in Persian].

Kouzehgarkalji, Vali (2017), Iran and the Republics of the South Caucasus, Tehran: IRAS Institute Publications, first edition. [in Persian].

Malkotiyan, Mustafa (2004), An Introduction to Political Geography and the Strategic Importance of Iran; Journal of the Faculty of Law and Political Sciences, 63(1), 203-221. [in Persian].

McGee, Robert W. (1994). Secession Reconsidered; Journal oF Libertarian Studies 11: l (FALL 19941: 11-33. a1994 Center For Libertarian Studies

Miour, Richard (2000), A New Approach to Political Geography; Translated by Dareh Mirhaidar, Tehran: Armed Forces Geographical Organization Publications, First Edition. [in Persian].

Molaei, Yousef (2014), The Right to Self-Determination; From Political Claims to Legal Demands; Strategic Studies Quarterly, 17(3), Fall, 7-33. [in Persian].

Vanschoonbeek, J. (2020). Regional (in) Stability in Europe a Quantitative Model of State Fragmentation; Journal of Comparative Economics, 48(3), PP 605-641, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147596719300095

Wellings, B. (2022). Nationalism and European Disintegration; Journal of Nations and Nationalism, 29(4), PP 1164-1178, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/nana.12884

Ziyaei, Syed Yasar (2013), An Introduction to Separatism in International Law; Tehran: Shahr Danesh Publications, First Edition. [in Persian].